hloubení a sevšeobecnění odborného vzdělání a to nejen ve smyslu zemědělsko-technickém, nýbrž i v ohledu oekonomickém (viz čl. Školství zemědělské). Jak již dříve bylo řečeno, mají na klesání čistého výnosu největší vliv ceny obilí, jež následkem cizozemské konkurence v posledních desítiletích ustavičně klesaly a dnes dostoupily stupně tak nízkého, že domácí hospodář při nich sotva strží výrobní náklad. Na mnoha stranách přimlouvají se nyní za to, aby ke zvýšení cen obilí a na zabránění jich přílišného klesání zavedeno bylo ochranné obilní clo; při tom nesmějí se však přehlížeti ona velká nebezpečí, jež provází systém ochranného cla, neboť působivým je ochranné clo jen tehdy, je-li náležitě vysoké. Jiný prostředek ke zvýšení obilních cen zří spolek zemědělců v Berlíně v sestátnění vývozu obilí. Dle známého návrhu Kannitzova má býti stát jediným oprávněným kupcem i prodavačem cizozemského obilí a mlýnských výrobků. Upravení obchodu obilního neb cen obilních státem muselo by buď předpokládati stát socialistický neb jej přivoditi. Státní upravení cen obilních muselo by na konec vésti i ku státnímu stanovení výše mzdy pracovní a v posledních svých důsledcích i ke zrušení soukromého vlastnictví pozemků a půdy. To byl by pak agrární socialismus v celé nahotě. Tento princip sestátnění nelze tedy provésti, ba on jest dokonce nebezpečný. Více se dá očekávati od zamýšlené berní reformy pro zemědělství; v četných peticích vymáhají plným právem zemědělské kruhy snížení daně pozemkové a to v témže poměru, v jakém klesly ceny výroby; od berní reformy očekává zemědělec značné zlepšení svého stavu.

Konečně stůjž zde zmínka ještě o jedné vadě, jež zemědělce značně tíží — a to jest břemeno výměnků. Řada petic, jež dochází ročně říšské rady, ukazuje ve špatném světle vliv, jaký má výměnkářství na venkovský rodinný život. Výměnek přivedl tak mnohého bodrého rolníka předčasně do hrobu. Soudní archivy obsahují spousty důkazů, že držitel hospodářství stává se, stane-li se výměnkářem, mučedlníkem na svá stará kolena. Výměnek snižuje cenu hospodářství; jakmile je knihovně vtělen, škodí i úvěru držitelovu. Výměnek jest příčinou toho, že mnozí držitelé hospodářství předčasně postoupí hospodářství dětem a uvalí na ně povinnosti, které tyto splniti nemohou. Bývať výměnek často velmi lehkomyslně stanoven, tak že nový držitel hospodářství, jenž přejímá zadlužený statek s nepoměrně velikým výměnkem, jest výměnkem citelně obtížen a jeho celou snahou jest, zbaviti se tohoto břemene. Dnešní výměnek jest socialním i mravním zlem. A tak naskytá se vážná a důležitá otázka, jak dal by se systém výměnku nahraditi vhodným institutem zemědělského zaopatření ve stáří. Tím jest starobní pojištění důchodu. Takovýmto pojištěním důchodu stal by se každý rolník ve svém stáří neodvislým a byl by zbaven starosti na svá stará kolena o vezdejší chléb, jejž nedostával by již z rukou jiných, nýbrž jejž by získal sobě z peněz svých úspor ve formě důchodu ve stáří. Viz o tom čl. Výměnek.

Země koruny české.

I. Část všeobecná.

Zeměmi koruny české míníme státoprávní útvar, jenž pod formální suverenitou království českého skládá se z království českého, markrabství moravského a vévodství slezského, pokud mírem vratislavským z r. 1742 zůstalo toto vévodství v trvalém svazku mocnářství rakouského. (Jak známo, není celé někdejší Slezsko již ve svazku říše rakouské, nýbrž

jen Opavsko, Krnovsko a Těšínsko; ostatní část Slezska postoupena byla zmíněného roku 1742 Prusku a od té doby sluje též Slezskem pruským.) Pojmenování ono »země koruny české« není snad výrazem pojmu smýšleného, neexistovavšího a neexistujícího již za dob našich; jestiť naopak název onen historicky zdůvodněným a dle státních základních zákonů právoplatným souborným označením pro onu historicko-politickou individualitu, jejímiž součástkami právě Čechy, Morava a Slezsko uznány byly a uznány jsou. Ovšem že tento úzký svazek zemí českých býval někdy intensivnější povahy a země naše tvořily nejednou již jádro a střed mohutné říše slovanské, která však, jedva byvši utvořena, sesula se pod ranami osudu (vpád Avarů) a nezřídka vlastní nesvorností za své vzala. (Buďtež zde připomenuty: říše Samova, moravská říše pod Svatoplukem, rozsah zemí českých za Boleslava I., za Přemysla II., za Jana Lucemburského, jímž přivtěleno r. 1333 k Čechám Chebsko a od té doby při nich zůstalo tu v užším, tu ve volnějším poměru; dále říše česká za Karla IV., za Jiříka z Poděbrad atd.). Tomuto zvláštnímu významnému postavení zemí koruny české v nynějším mocnářství není nikterak na závadu ta okolnost, že byly důsledkem pragmatické sankce a dalším vývojem historických událostí země české uváděny v užší a tužší spojení s ostatními zeměmi mocnářství rakouského; vždyť musili přísahati vždy králové čeští, i když království české a země k němu přivtělené v ostatní země rodu panujícího zařaděny byly, při korunovaci své na království české a bráti na se závazek, že budou udržovati a rozmnožovati země koruny české a v sankci pragmatické z r. 1713 dosud platící jako základní ústavní zákon výslovně přiznáno jest zemím koruny české nezvratitelné právo k volbě krále, kdyby podmínky sankcí pragmatickou předpokládané, se splnily, t. j. kdyby dynastie habsbursko-lotrinská po meči a po přeslici vymřela.

Země koruny české bývají někdy též nazývány »dědičnými zeměmi českými« a nezřídka setkáváme se s pojmenováním jich jako »zemí koruny svatováclavské;« názoru onoho užívalo se od dob pobělohorských na označení, že země naše potud mají a musí uznávati panující rod, pokud z něho schopný a způsobilý potomek tu bude a na trůn dosedne. Země koruny svatováclavské zovou se pak země království českého podle nádherné koruny, kterouž dal zhotoviti Karel IV., otec vlasti, k pověčnému oslavení sv. Václava, ochránce a patrona země české a kterážto koruna byla podmínkou a odznakem nabytí královské moci, pročež nově zvolený král korunou touto korunován býti musil (koruna tato jest jedním z korunovačních klenotů země naší).

Podotknouti ještě sluší, že výrazem »země koruny české« co do stránky národnostní, nezahrnuje se toliko obyvatelstvo národnosti české, nýbrž odnáší se i k obyvatelstvu německému, jelikož vzájemný styk národnosti české i německé dál se z přirozených příčin již od dob nejstarších a pokud by se k politickým dějinám zemí českých přihlížeti mělo, nejsou dějiny Čech ničím jiným, než vzájemným prostupováním a potýkáním se obou těchto národností.

II. Prameny práva zemí koruny české.

Pokud na mysli máme země koruny české, jakožto dějiště vývoje práva a řádů právních, seznáváme, že země naše záhy a značnou měrou byly onoho vývoje účastny, přispěvše k tomu vlastním, ryzím právem domácím. Původně však, jako téměř u každého jiného národa, jest toto

domácí právo zemí našich právem obyčejovým, dle něhož se veškery poměry životní pořádaly a jehož nositeli byli přední a starší osobnosti z lidu (Krok, Libuše). Jednotného práva, všeobecně závazné normy nebylo, nýbrž každý kmen, každé místo mělo své zvláštní právo obyčejové a teprve postupem času a ponenáhlu ujetím se ústřední moci knížecí docházelo výrazu i platnosti obyčejové právo zemské.

A. Království české.

Kodifikační práce obyčejového práva nalézáme v Čechách teprve ke sklonku století 13. a ve stoletích následujících. První pokus kodifikační podnikl již Přemysl II., po něm Václav II. a jmenovitě sluší se zmíniti o t. zv. Majestas Carolina, kterouž chtěl Karel IV. dosud platné právo kompilovati, avšak pokus jeho rozbil se o odpor stavů. Předůležitými prameny pro jednotlivé obory práva veřejného a i též práva soukromého jsou t. zv. zřízení zemská, kteráž vlastně týkají se skoro výhradně jen stavu panského a rytířského, z některé části nepatrné i stavu městského. Šlechta dlouho nechtěla dopustiti takovéhoto sebrání dosud platných zvyklostí, obávajíc se, že by tím výsady stavovské a libovůle jejich obmezeny nebo vůbec zcela povaleny býti mohly. Města a stav selský vůbec neměly z počátku účastenství v zákonodárství, v soudnictví a ve správě; městům částečný vliv přiznán, kdežto stav selský naprosto vyloučen. Za takovéhoto stavu věcí vydáno

1. t. zv. vladislavské zřízení zemské království českého z r. 1500; zřízení toto jeví se býti právě oním jednostranným aktem zákonodárným, vyšlým z vůle panstva a rytířstva, ve kterémž hlavní slovo měli tito dva stavové, a ve kterémž pojistili si dosavádní svobody a privilegia svá jak na úkor stavu městského a selského, tak i na újmu samotné moci královské. I přezváno vladislavské zřízení zemské od měst posměšným jménem »práva Rendlova« (dle hlavního strůjce zřízení tohoto). Král Vladislav meškající více v Uhrách, než v zemi české, udělil přes odpor stavu městského tomuto zákonníku sankci svou rozjitřiv ještě více rozbroje mezi šlechtou a městy a neuspokojiv strany té ani oné. Jakéhosi narovnání podařilo se mezi rozvaděnými stavy docíliti rozšafnému panu Vilému z Pernštejna smlouvou uzavřenou na zemském sněmu svatováclavském r. 1517 a nazvanou odtud smlouvou svatováclavskou; královská města upustila totiž od některých požadavků svých (zejména od výhradného práva vařiti pivo na prodej), začež pozměněna a doplněna v jejich prospěch některá ustanovení vladislavského zřízení a města připuštěna s třetím hlasem na zemský sněm. Má tedy vladislavské zřízení zemské tu důležitost, že mělo býti prvním výlučným pramenem o některých materiích práva veřejného, práva státního, trestního a policejního a že na jeho základech budovány osnovy zřízení pozdějších.

2. Zřízení zemská z r. 1530, vydaná za království Ferdinanda I., jsou opět výrazem snah a pokusů zahájených již za nástupce Vladislavova, krále Ludvíka k tomu cíli, aby utvrzena byla a rozšířena moc královská na úkor moci stavovské; jinak ale i v tomto zřízení, jakkoli zásadně stavu městskému vliv v zákonodárství odepřen nebyl, v první řadě hleděno při přepracování vladislavského zřízení zemského ku přáním a požadavkům stavu panského a rytířského (charakteristickým jest, že předsedou sněmovní komise, jíž svěřena byla náprava vladislavského zřízení, byl sám král Ferdinand.). Zřízení zemské z r. 1530 pojednává rovněž o některých

ústavních a veřejno-právních otázkách, o právu policejním a trestním, dále zavádí instituce některé, jako krajské hejtmany, hejtmany království českého atd.

3. Práva a zřízení zemská království českého z r. 1549: V zákonníku tomto došla naprostého a určitého utvrzení a rozšíření moc královská a kromě toho šířeji, než v obou předešlých zřízeních zemských, upravena jednotlivá odvětví práva zemského (pojata sem i smlouva svatováclavská z r. 1517 a horní narovnání krále Ferdinanda I. se stavy z r. 1534). I v tuto zákonodárnou práci zasahoval král sám jednak komisary svými, jednak osobně, ač původně všecky tři stavy (t. j. stav panský, rytířský a městský) ku společnému a rovnému rokování byly povolány, obmezen vliv stavu městského důsledkem překonaného odboje stavů českých r. 1547 (t. zv. válka šmalkaldská) jen na záležitosti týkající se specielně měst samotných.

4. Práva a zřízení zemská království českého z r. 1564 vyšla jakožto elaborát revise dosavadních zemských zřízení a to opětně za spolupůsobnosti všech tří stavů zemských a komisařů královských. Zřízení toto, k němuž podnět dal Ferdinand I., vydáno bylo teprve po smrti tohoto krále a nazývá se druhdy též dle syna a nástupce Ferdinandova Maximiliána též zřízením Maximiliánovým (vydáno bylo nákladem tehdejšího nejvyššího písaře země Volfa z Vřesovic). Kodifikace tato jeví po stránce formální značnou uspořádanost a nepopíratelně přehledný systém v rozvrhu látky; nejprve položeny jsou články vytýkající předměty příslušnosti moci královské, dále články o tom, kdy králi nepřísluší moc nijaká, k tomu druží se postupně ustanovení o církvi katolické, a o církvi pod obojí, dále předpisy o řízení soudním atd. Předůležitým pramenem zemského práva českého a klasickou památkou české literatury právnické, již tuto mlčením opomenouti nesluší, jsou Viktorina ze Všehrd »O právích země české knihy devatery«; tento přebystrý znatel platných řádů právních povstal za doby první kodifikace zemského práva uskutečněné vladislavským zřízením r. 1500 na obranu moci královské a na uhájení práv a privilegií stavu městského naproti výstředným choutkám a nespravedlivému řádění stavu panského a rytířského.

5. Obnovené zřízení zemské z r. 1627: Soustava zřízení zemského z r. 1564 zachována i při nové kodifikaci zemského práva českého, kterouž provésti měla osmičlenná komise zákonodárná do Vídně povolaná r. 1625. Neblahých následků bitvy bělohorské národ český postihnuvších využitkoval král Ferdinand II., jak známo, ku všestrannému sesílení moci panovničí a zejména k naprostému znemožnění jakéhokoli odporu stavů. Aby pak absolutní vládě své poskytl jakéhosi právního základu a rodu svému zejmena zabezpečil dědičnost trůnu, dal zrevidovati vzpomenuté komisi dosud platná zemská práva ve smyslu dobrozdání nejvyšších úředníků zemských a prohlásil pak o své újmě práci této zákonodárné komise za platný zákon jakožto »Obnovené zřízení zemské«. Zákon ten vytištěn jazykem německým, jakožto jazykem anthentickým, jakkoli král Ferdinand rovnocennost obou jazyků zemských sám byl stanovil. Obnovené zřízení zemské jest výronem absolutní vlády, stvrzením privilegií církve katolické a smutným pomníkem těžkých příkoří živlu českého a nadržováním cizině. Mnoho z práva domácího vynecháno, setřeno a nahraženo šířícím se tehdy právě právem obecným (římským); dodatkem k »Obnovenému zřízení«

vydány byly r. 1640 »Královské deklaratorie a novelly císaře a krále Ferdinanda III. na obnovené zřízení zemské«, kterýmižto některé pochybné otázky došly jednostranného rozřešení od samého krále.

Od »Obnoveného zřízení zemského« nepodniknuto u nás více v tomto směru ničeho a jen důležitější obory práva veřejného i soukromého zpracovány nově a v duchu časových potřeb; tímto způsobem zastihujeme v našem království již ústřední zákony říšské: sankce pragmatická z r. 1813, josefinský řád soudní, západohaličský občanský zákonník, obecný občanský zákonník z r. 1811, trestní právo hmotné atd.

B. Markrabství moravské:

1. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1535: Ke kodifikaci zemského práva v markrabství moravském, kde celkem nebylo oněch přímých a ustavičných třenic mezi ústřední moci zeměpanskou a mezi stavy zemskými, došlo teprve za krále Ferdinanda I. Zřízení toto uvádí se též pode jménem »znojemského zřízení zemského« byvši kompilovaného zvláštní komisí zvolenou na zemském sněmu znojemském a netýká se vlastně toto první zřízení markrabství moravského práva veřejného, nýbrž jest pojmenováním i podstatou svou »zřízením o zemském soudu«. Podkladem kompilaci této i pozdějších zřízení zemských na Moravě byla hlavně soukromá práce Ctibora Tovačovského z Cimburka, předního praktického právníka moravského z dob druhé polovice 15. století, nazvaná »Kniha Tovačovská«, kteryžto právník na vyzvání stavů pořídil jakýsi svod veškerého práva zemského na Moravě platného pomíjeje však požadavků kritických a methodických a na mysli maje pouze praktickou potřebu díla svého. »Kniha Tovačovská« nemá ovšem vědecké a literární ceny Všehrdova spisu »O právích země české knihy devatery«, nicméně došla náležitého uznání zprostředkovavši na Moravě poznání a obhájení svobod a výsad jednotlivých stavů zemských.

2. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1545 prohlášené zákonem zemským na zemském sněmu v Brně; charakteristickým zase při obou těchto zřízeních zemských jest, že za energického jinak a bezohledného krále Ferdinanda I. nevyžádali si stavové moravští sankce panovníkovy opatřivše o své újmě výtisk zřízení těchto.

3. Znojemské zřízení markrabství moravského z r. 1535 podrobeno revisi stavovské a vytištěno poznovu za souhlasu krále Ferdinanda I. r. 1562 rozmnoženo byvši o některá ustanovení z oboru práva veřejného (najmě z práva policejního a trestního).

4. Zřízení zemské markrabství moravského z r. 1604 jest v podstatě zrevidované a některými majestáty, usneseními zemského sněmu moravského, jakož i všeobecnými nálezy rozšířené znojemské zřízení zemské z r. 1535. Jakkoli zajištěna jsou v zřízení tomto četná práva a privilegia zejména stavu panského a rytířského a poměrně i ostatních stavů a práv jejich šetřeno bylo, přece nebyl zákonník tento po vůli stavům zemským, kteříž naléhali neustále na krále Matyáše o nápravu a nové uspořádání, jakož i doplnění jeho; leč tužby jejich a zejména požadavky nekatolíků splnění nedošly již v rozměru dosavádním, t. j. že by příslušné zřízení zemské z iniciativy a na podnět stavů samých pořízeno bylo.

5. Podobně, jako v Čechách, osobil si král Ferdinand II. i na Moravě veškeru moc zákonodárnou a přiváděl ji i zde ku platnosti ve stejném rozsahu, jako v Čechách; »Obnovené zřízení zemské« markrabství morav-

ského z r. 1628 jest větším dílem sděláno dle vzoru »Obnoveného zřízení zemského« v Čechách prohlášeného r. 1627 a zmíněné deklarace a novely uvedeny v život i na Moravě (r. 1650). Kromě toho potvrzeny byly moravským zemským stavům r. 1628 některé svobody a výsady jejich a seznamenány v oficielní rejstřík, kterýžto rejstřík zejména co do nedílnosti svazku zemí koruny české vykazuje nejednu památnou a důležitou sankci pozdějších králů českých z rodu habsbursko-lotrinského a proto k nim při otázce českého státního práva bezpečně lze se odvolávati. I tu jest »Obnovené zřízení zemské« z r. 1628 poslední zákonodárnou prací v oboru zemského práva moravského.

C. Vévodství slezské:

Pokud máme na mysli část Slezska nyní k Rakousku náležejícího, tedy Těšínsko, Krnovsko a Opavsko, nenacházíme v těchto územích podobných zvláštních svodů zemského práva, jakéž pořízeny byly na podnět stavů a krále v Čechách a na Moravě ve formě zemských zřízení a v celku lze říci, že ustanovení platná v Čechách a na Moravě rozšiřována byla králi samými i pro obvod území slezského; i ve Slezsku zaváděna jednotlivá zřízení zemská (hlavně moravská), jak postupně shora v Čechách a na Moravě sdělána byla. Jakéhosi výsadného postavení ve Slezsku požívali stavové těšínští, jichž svobody a výsady došly výrazného spracování a potvrzení v t. zv. těšínském zřízení zemském z r. 1592.

III. Kromě uvedených svrchu sbírek domorodého práva v zemích koruny české platívšího, kteréž vyšly ve formě zemských zákonů (t. zv. zemských zřízení), máme celou řadu dalších vysoce cenných pramenů právních, kteréž vesměs jsou nepokrytými svědky státoprávního rozvoje i jednoty a nedílnosti zemí koruny české. Jsou to jmenovitě: různé majestáty králů českých, privilegia stavovská, zemské desky, státní listiny, úřední záznamy, královské horní právo Václava II. (z r. 1300), pana Ondřeje z Dubé »Výklad na právo zemské české«, práva městská a j. v.

Ve všech v tomto článku naznačených dílech uznán byl jazyk český v zemích koruny české za jazyk úřední, za jazyk jednací ve všech instancích a nebo aspoň přikládána jemu stejná cena s řečí německou. Potlačování češtiny znamenati lze ponenáhlu od dob pobělohorských a němčina nabyla nadpráví ve všech dědičných zemích definitivně teprve za centralistické vlády císaře Josefa II. Tím ovšem ústavní a zákonný podklad rovnoprávnosti jazykové byl sice porušen, nikoli však odstraněn.

IV. Státní dávky zemí koruny české.

1. Dle účetních závěrek uveřejněných r. 1898 c. k. ústřední statistickou homisí vídeňskou byly účastny země koruny české v roce 1897 v hospodářství státním následujícím způsobem:

a) Království české: Z království českého odvedeno bylo do státní pokladny na přímých daních 21,185.225 zl., na daních spotřebních 40,063.422 zl., na dani výčepní 281.793 zl., na výtěžku z prodeje soli 24.593 zl., z prodeje tabáku 17,286.440 zl., na celních poplatcích 15,522.432 zl, za kolky 5,432.058 zl., vojenské taxy 234.242 zl., tax za udělení výsad 386.626 zl., obyčejných tax 10,854.548 zl., poplatků z mýt 280.830 zl., poplatků z puncování 37.010 zl., poplatků z měr a z kutání 124.869 zl, poplatků cejchovních 73.658 zl., výnos pošt 2,523.286 zl., loterie 1,355.221 zl., čistý příjem fiskalit a ze státního jmění činil 3,332.138 zl., pouze báně vykazují schodek 44.235 zl., celkově odvedlo

tedy Království české čistých 126,175.659 zl. Stát vrátil zpět Čechám naproti tomu: na správu politickou 1,661.926 zl., na veřejnou bezpečnost 664.891 zl., na státní stavební službu 275.120 zl., na stavbu silnic 1,222.089 zl., na stavby vodní 304.307 zl., na četnictvo 1,247.607 zl., na bohoslužbu 512.200 zl., na vyučování 4,337.723 zl., na úřady finanční 729.995 zl., na službu opatřující daně přímé 465.704 zl., na katastr daně pozemkové 146.737 zl., na finanční stráž 1,839.692 zl., na úřady berní 1,178.633 zl., na zemědělství 24.424 zl., na státní hřebčince 302.778 zl., na správu soudní 4,427.895 zl., náklad na trestnice 414.251 zl., celkem tedy vrátil stát různým způsobem svrchu naznačeným království českému za odvedených 126,175.659 zl. obnos 19,735.862 zl.

b) Markrabství moravské odvedlo v témže roce čistých zlatých na: přímých daních 11,715.602, na daních spotřebních 22,527.094, výnos z prodeje tabáku 6,839.927, z čistých celních poplatků 985.401, za kolky 1,724.250, vojenských tax 95.588, tax za výsady 142.610, obyčejných tax 4,256.023, daně výčepní 156.205, poplatků z mýta 85.059, poplatků z kutání 16.936, z malé loterie 272.067, z fiskalit 35.848, výnos pošt 728.761, ze státního jmění 1,056.008; schodek vykazují cejchovní úřady obnosem 20.128 zl. a prodej soli v sumě 29 zl., připadlo tedy na Moravu dáti čistých 50,615.922 zl. Náklad státem podniknutý pro markrabství moravské vykazuje tyto položky: na politickou správu 555.118 zl., na veřejnou bezpečnost 32.621 zl., na státní službu stavební 71.311 zl., na stavbu silnic 265.348 zl., na stavby vodní 21.895 zl., na četnictvo 540.212 zl., na bohoslužbu 7726 zl., na vyučování 1,055.416 zl., na správní úřady finanční 242.127 zl., na službu obstarávající daně přímé 200.766 zl., na stráž finanční 392.261 zl., na úřady berní 404.951 zl., na zemědělství 24.424 zl. (stejně tedy jako pro Čechy), na státní hřebčince 142.080 zl., na soudní správu 1,777.450 zl., na trestnice 119.761 zl.; za 50,615.922 zl., jež státu Morava odvedla, obdržela tedy zpět celkem 5,987.270 zl.

c) Vévodství slezské odvedlo za touž dobu do státní pokladny: na přímých daních 2,416.05 zl., spotřební daně 7,282.175 zl., výnos soli 114 zl., čistých celních poplatků 2,235.195 zl., za kolky 454.899 zl., vojenských tax 26.128 zl., taxy za výsady činily 37.364 zl., obyčejné taxy 193.253 zl., poplatky z měr a kutání 19.382 zl., z cejchování 2.880 zl., z malé loterie 95.040 zl., čistý výnos pošt obnášel 346.320 zl., daň výčepní 91.062 zl., výnos ze jmění státního 422.048 zl. — celkem tedy odvedeno ze Slezska 14,222.907 zl.

Naproti tomu vynaložil stát pro Slezsko na politickou správu 184.809 zl., na veřejnou bezpečnost 16.723 zl., na státní stavební službu 30.503 zl., na stavbu silnic 177.828 zl., na stavby vodní 18.191 zl., na četnictvo 150.652 zl., na bohoslužebné účely 127.740 zl., na vyučování 386.001 zl., na správní úřady finanční 72.270 zl., na opatřování služby při daních přímých 53.992 zl., na katastr daně pozemkové 21.428 zl., na finanční stráž 289.737 zl., na úřady berní 98.975 zl., na zemědělství 2.823 zl., na státní hřebčince 15.040 zl., na soudní správu 415.416 zl. — věnoval tedy stát Slezsku za odvedených čistých 14,222.907 zlatých celkový obnos 2,167.828 zlatých.

2. Odvedly tedy země koruny české v roce 1897, jak shora připomenuto bylo u každé země zvláště, celkem čistý obnos 191,014.488 zl., začež vrátil jim stát svým způsobem obnos 27,890.960 zlatých, čili 14·6%.